

Adam Fałowski
(Kraków)

Turczyzmy w słowniku historycznym języka ukraińskiego J. Tymczenki

Zapożyczenia tureckie w języku ukraińskim były już niejednokrotnie przedmiotem zainteresowań badawczych. Zajmowali się tą problematyką m.in. tacy językoznawcy, jak: O. Makaruszka (1895), J. Janów (1958), M. S. Rohal (1965), R. V. Bołdyriew (1974), I. G. Dobrodomow (1974), E. N. Repjewa (1976), D. H. Hrynczyszyn (1995), S. Stachowski (1997). Jednakże nie doczekaliśmy się jeszcze syntezy na miarę słownika E. N. Szypowej, obejmującego około dwóch tysięcy wyrazów tureckiego pochodzenia w języku rosyjskim. To zadanie czeka wciąż na swego wykonawcę, a każdy krok przybliżający nas do tego pożytecznego dzieła, czyli każde uzupełnienie naszej wiedzy o turczyzmach ukraińskich i ich chronologii w tym języku należy powitać z zadowoleniem.

Niniejszy artykuł ma na celu zaprezentowanie turczyzmów w języku ukraińskim XV-XVIII w. na podstawie *Słownika historycznego języka ukraińskiego* J. Tymczenki. Słownik ten, zawierający 12-13 tysięcy haseł, a przygotowany przez autora już w 1904 roku, przeleżał sto lat w postaci maszynopisu liczącego 2048 stron w bibliotece Instytutu Językoznawstwa im. O. O. Potebni i Instytutu Języka Ukraińskiego NAN Ukrainy i dopiero w latach 2002-2003 doczekał się publikacji (Tymczenko, s. 7).

Materiał ze słownika J. Tymczenki został przedstawiony w postaci słowniczka w układzie alfabetycznym. Zachowano bez zmian komentarze znaczeniowe autora w języku rosyjskim oraz podane przez niego w nawiasie formy tureckie, arabskie, perskie i in., wskazujące na orientalne pochodzenie wyrazu. W nawiasach przytoczone zostały dane chronologiczne: rok ew. wiek zabytku, z którego pochodzi dany wyraz, lub – niekiedy – nazwa odpowiedniego źródła. Pojęcie turczyzmu rozumiane jest szeroko, a więc w słowniczku znalazły się derywaty, a także wyrazy etymologicznie nietureckie, które dostały się do

ukraińskiego poprzez pośrednictwo tureckie, lub też tureckie wyrazy przekazane ukraińskiemu przez inne języki (np. węgierski, polski, rosyjski). Podstawowym kryterium uznania danego wyrazu za turcyzm jest jego obecność w słowniku E. N. Szypowej, zaś w przypadku jego braku w wymienionym słowniku (co oznacza, że nie zna go język rosyjski) decyduje stanowisko *Słownika etymologicznego języka ukraińskiego* (ESUM).

Słowniczek turcyzmów

АЛТАБАСОВЫЙ, (*тур.* alten + bazz). Из материи, вытканной из шелка и золота (1596; XVI). *

АМАНАТЪ, (*ар.* аман верность, защита; *тюрк.* аманатсаз). Заложник (Lat. Samowydzia; 1717-1734).

АРГИШЪ, Караван, обоз (торговый) (1506). *

АРКАНЪ, (*тюрк.* аркан, оркан). Аркан (Lat. Wełyczki).

АРЧАКЪ, (*там.* арчак). Арчак, деревянный седельный прибор, остов седла (*тамże*).

АСАУЛА, (*тур.* јеса(в)ул). Есаул, козацкий офицер, адъютант атамана (1717-1734). *

АСАУЛСТВО, Достоинство есаула (XVIII).

АТАМАННЯ, Собир. от АТАМАНЪ (Lat. Wełyczki). *

АТАМАНСТВО, Достоинство, должность атамана (*тамże*; 1717-1734). *

АТАМАНЪ, (*там.* атаман; ата – отец, томан – тьма 10 000 (войска). Атаман, предводитель казаков, начальник (XVII). *

БАДАВЪЯ, (*тур.* bedevi). Конь турецкой породы (XVI). *

БАЙБАРАК, [Тулуп, крытый сукном или другой тканью] (1727-1753).

БАЛВАНСКИЙ, Языческий (1621). *

БАЛВАНЪ, (*нл.* balwan). Идол, истукан (XVII; 1621). *

БАРДАКЪ, Табак (1717-1734; Klemens Zinowjew).

БАРМИНЪ, (*тур.* bar-bara, *ар.-пер.* менн фунт) (1717-1734).

БАТМАНЪ, Турецкая мера веса, равн. 19 рус. фунтам (1717-1734).

БАЧМАГА, (*тур.* baszmak). Башмак (XVII). *

БАЧМАЖНИКЪ, Башмачник (XVI). *

БАША, (*тур.* pasza). Паша (1597-1599). *

БАШЛОВКА, Почетный дар из добычи отличившимся в битве (Lat. Wełyczki).

БЕЗМѢНЪ, (*др.сканд.* besman, *там.* базман). Безмен, род весов (1396). *

БЕЙБЕРЕКЪ, Род шелковой ткани (1717-1734).

БЕЙБЕРЕКОВЫЙ, Из бейберека (*тамże*).

БЕЛЕХЪ, Скребок для очистки мездры /?/ (Klemens Zinowjew).

БЕСУРМАНИНЪ, (Ипат. лет. *бесурменинъ*, 429). Басурман (Lat. *Samowycia*). *

БОГАТЫРЬ, БОГАТИРЬ, 2. Богатырь, герой (XVII; Lat. *Wełyczki*). *

БОКЛАГЪ, БОКЛАГА, (*тур. baklak*). Кожаный сосуд для воды и иных жидкостей (Chronograf; 1565). *

БОЛВАННИЦА, Кумирница (Chronograf).

БОЛВАНЪ, Идол, кумир, истукан (1600; 1659). *

БОЯРИНЪ, Человек среднего сословия между шляхтой и крестьянством (1591). *

БУГАЙ, (*тюрк. буга*). Бык (племенной) (XVI). *

БУЛАНОСТРОКАТЫЙ, Буланный в полосах, пестро-буланный (1717-1734).

БУЛАТНЫЙ, Булатный (*tamże*).

БУНЧУКОВЫЙ, Имеющий бунчук, как знак власти (*tamże*).

БУНЧУКЪ, (*тюрк. бунчук*). Древко с конским хвостом, знамя, носимое перед гетманами (Lat. *Samowycia*).

БУНЧУЧЕСТВО, Звание, должность бунчужного (1727-1753).

БУНЧУЧНИЙ, Бунчужный, бунчуконосец (Lat. *Wełyczki*). *

БѢСУРМАНСКІЙ, Басурманский (Lat. *Samowycia*).

БѢСУРМАНЪ, Басурман (Lat. *Wełyczki*). *

БАТАГЪ, (Ипат. лет. 450). Предводитель (Lat. *Samowycia*; Lat. *Wełyczki*). *

ГАБА, (*ар. aba*). Грубое (белое) сукно, аба (1657-1674; XVIII). *

ГАБЯНЪ, [Тулуп, крытый габой] (1727-1753).

ГАРАЧЪ, (*ар. харадж*). Подать, наложенная в Турции на жителей не магометан; дань, платимая Турции зависимыми странами; вообще дань (Lat. *Bobolińskiego*). *

ГАРБА. (*тюрк. араба*). Татарская телега (1717-1734).

ГАТЛАСЪ, Атлас (материя) (1627). *

ГЕМИЯ, Род судна (Klemens Zinowjew).

ГУРБА, (*ст.пл. hurba*). Куча (1564). *

КГАУРЪ, (*тур. gıaur*). Неверный; название, даваемое христианам магометанами (1597-1599). *

КГЕРМАЧОКЪ, (*тур. армяк*). Армячек (XVI). *

ДЕЙНЕКИ, *мн.* Пехотный полк Пушкаря (Lat. *Wełyczki*).

ДЕЛѢРКА, Род верхнего платья (1657-1674). *

ДЕЛѢЯ, Плащ, епанча (XVI). *

ДЖИДА, (*тур. джида*). Легкое копье, дротик, пика (XVII). *

ДЖУРА, Нестроевой служитель при войске (*tamże*). *

ДУВАНЪ, (*тат. duwan*). Добыча (Lat. *Wełyczki*).

ИМБРИКЪ, (*нл.* imbryk). Чайник, кофейник (1717-1734).
ИНБАРЪ, Амбар (1682-1775).

КАБАНИНА, Мясо кабана (XVI; 1622). *

КАВЯРЪ, (*нм.* Kaviar, из *тур.* haviar). Икра (1717-1734).

КАГВА. (*ар.* kahua). Кофе (tamže).

КАЗАНЪ, (*тур.* kazan). Котел (1612-1699). *

КАЙДАНЫ, *мн.* Кандалы, оковы, цепи (XVI; XVII). *

КАЛИТКА, Кошелек (1657-1674). *

КАЛѢЦТВО, Увечье (1660). *

КАНТАРЪ, (*тур.* kantar). Недоуздок (Klemens Zinowjew). *

КАНЧУКЪ, (*тур.* камчык). Плеть (Klemens Zinowjew; 1717-1734).

КАПТУРОКЪ, Чехол (для пистолета) (Lat. Wełyczki).

КАПТУРОНОСЕЦЪ, Носящий клобук, монах (XVI). *

КАПТУРЪ, (*нл.* kaptur). Клобук (XVI; XVII). *

КАПШУКЪ, (*тур.* капчук). Мешок для денег; кисет для табаку (XVII). *

КАПЩИНА, Подать на право гнать водку или пиво (1556). *

КАТАРГА, (*тур.* kaderga, *гр.* katergon). Род корабля, галера (Lat. Wełyczki). *

КАЧАНЪ, (*тур.* кочан). Кочерыжка; сердцевина [фруктов] (XVIII).

КЕЦА, (*венг.* kesze). Грубое косматое сукно, плащ; балахон (Klemens Zinowjew; 1727-1753).

КИЛИМОКЪ, Коврик (1646). *

КИЛИМЪ, (*тур.* kilim). Ковер (1646; 1717-1734). *

КИНДЯКЪ, Род бумажной ткани (Lat. Wełyczki; 1717-1734).

КИТАЙ, Род тонкой глянцевитой бумажной ткани (1727-1753).

КИТАЙКА, Тафта; перкаль (Chronograf). *

КИТАЙЧАНЫЙ, КИТАЙЧАТЫЙ, Сделанный из китайки (1596; Lat. Wełyczki). *

КОБЕРЕЦЪ, (*чеш.* koberec). Ковер (Chronograf; 1627; Lat. Wełyczki; 1717-1734). *

КОБЕРНИКЪ, Ковровый мастер (1717-1734).

КОБЕРЧИКЪ, Коврик (tamže).

КОВПАКЪ, Колпак (XVI). *

КОЗАЧЧИЗНА, Козацкие восстания, время козацких движений (1646). *

КОЗУЛБАСКІЙ, [?] *Запона козулбаска* (Lat. Wełyczki).

КОМИШИНА, Трость (tamže).

КОНЧѢРЪ, (*чеш.* končir). Род длинного копья (1653). *

КОРДЪ, Палаш, сабля, шпага (1573; 1635). *

КОЧОВАТИ, Стоять лагерем, иметь стоянку (Lat. Wełyczki). *

КОШЪ, (*тур.* кош). 2. Лагерь (Chronograf; Lat. Samowydcia). *

КРОГУЛЕЦЪ, (*нл.* krogulec). Кречет Falco nisus (Leksis).

КУЛБАКА, (*тур.* кальбак). Высокое седло с широкими деревянными лука-ми (1717-1734; 1727-1753).

КУЛБАЧНИКЪ, Седельник (Klemens Zinowjew).

КУЛБАЧНЫЙ, Седельный (Lat. Wełyczki).

КУМАНЕЦЪ, Ум. от КУМАНЪ (tamże).

КУМАНЪ, [Кувшин] (tamże).

КУНТУШЪ, (*тур.* кунтош). Верхнее длинное платье с откидными рукавами (1717-1734). *

КУТАСЪ, (*тур.* кутас). Кисть (для украш.); темляк (на саблю) (1653; XVII; 1717-1734). *

ЛОХАНЯ, Лоханка (1612-1699; Lat. Wełyczki). *

ЛОШАКЪ, Жеребенок, молодая дошадь (1717-1734).

ЛУДАНОВІЙ, Из „лудану” (Lat. Wełyczki).

ЛУДАНЪ, Род шерстяной ткани (Lat. Wełyczki; 1717-1734; 1727-1753).

МАЖА, [Чумацкий воз; мера веса или объема, равняющаяся емкости чумацкого воза] (1646). *

МАЙДАНЪ, (*тур.* майдан). Селитроварня (Klemens Zinowjew).

МЕЧЕТЪ, Мечеть (Lat. Samowydcia).

МЕШТИ, Турецкие туфли (Lat. Wełyczki).

МИСЮРКА, Железная шапка с такою же сеткой, спадающей на плечи (1653; XVII; Chronograf; Lat. Wełyczki). *

МОГОРИЧНИКЪ, Участник в могорыче, свидетель торговой сделки (1564; 1657-1674; 1612-1699). *

МОГОРИЧЪ, Выпивка по поводу заключения торговой сделки (купли, продажи); прибавка к условленной цене (1597-1599). *

МОГОРИЧЪ, [Магарыч, угощение при сделке] (1571). *

МУСАТЬ, (*тур.* масад). Мечь (Lat. Wełyczki).

МУСУЛБЕСОВЫЙ, Из мусулбеса (бумажной ткани, кумача) (1717-1734).

МУХАЕРОВЫЙ, Из шерстяной косматой материи. См. МУХОЯРЪ (1627). *

МУХОЯРЪ, (*англ.* mohair). Шерстяная косматая материя (1717-1734).

НАДЖАКЪ, (*тур.* nadżak). См. ЧЕКАНЪ (XVII). *

ОПАНЧА, Епанча (Klemens Zinowjew). *

ОРДА, Орда, толпа, ватага (1621). *

ОРДЫНЕЦЪ, Ордынец, житель орды (1605). *

ОРШАКЪ, (*нл.* orszak). 1. Толпа (Chronograf; Lat. Wełyczki; 1622). 2. Свита; конвой, поезд (Chronograf; 1646; 1597-1599). *

ОТАБОРИТИСЯ, Расположиться станом; окружить себя (Lat. Wełyczki; Lat. Samowydcia).

ПАЕВАТИСЯ, Делиться (1657-1674). *

ПАПУЖАСТЫЙ, Желто-зеленый (1596). *

ПАПУЖИЙ, (*нл.* papuzi). Папугаячий, желто-зеленый (Lat. Wełyczki).

ПАПУЦЪ, (*нл.* paruc). Туфель (1646). *

ПИРОГОХИТРЕЦЪ, [?] (XVI). *

ПИРОГОЃДЪ, Едящий пирога, чревоугодник (*tamže*). *

ПОКАБАНЩИНА, [Плата за выпас свиней, кабанов ?] (1717-1734).

ПОКАЗАНЩИНА, Плата от винокуренного котла (1648-1783).

ПОКОЗАЧИТИСЯ, ПОКОЗАЧѢТИ, Сделаться казаками (Lat. Hrabianki; Lat. Wełyczki).

ПОТАЛА, Попрание, поругание, издевательство (Klemens Zinowjew).

ПОТЕБЕНЬКИ, *мн.* Кожаные лопасти по бокам седла (1727-1753).

РОЗДУВАНИТИ, Разделить (Lat. Wełyczki).

РОСТРУХАНЪ, Большой бокал, кубок (1529; Lat. Wełyczki). *

САГА, Залив (речной) (1673-1740).

САГАЙДАКЪ, Колчан (1653; XVII; 1612-1699; 1727-1753). *

САГАЙДАЧНИКЪ, Мастер, делающий колчаны, луки, стрелы (Klemens Zinowjew).

САГАЙДАЧНЫЙ, Вооруженный луком (Lat. Wełyczki). *

САГАЙДАЧЕ, Колчаны (Klemens Zinowjew).

САЙДАКЕРЪ, Вооруженный луком (Lat. Wełyczki).

СЕРДЮКЪ, Солдат гетманской стражи (Lat. Samowydzia).

СЕРДЮЦКІЙ, Сердюцкий (*tamže*).

СЕРПАНОКЪ, Род холста со змеевидными узорами (1727-1753).

СУГАНЪ, Котел (*tamže*).

СУКМАНИНА, Сермяга, зипун (1621). *

СУКМАНЪ, Сермяжный кафтан, зипун (1556-1561; 1717-1723). *

СУЛТАНКА, Султанша (1597-1599). *

СУРМА, Сурна, музыкальная трубка (1653; Chronograf). *

СУРМАЧЪ, Трубач, играющий на сурне (XVI). *

СУРМИТИ, Играть на сурне (Klemens Zinowjew).

СѢБѢРКА, Сибирский мех (Lat. Wełyczki).

ТАБИНОВЫЙ, Тафтовый (1529; Lat. Wełyczki). *

ТАБИНЪ, Род тафты (*tamže*; *tamže*). *

ТАБОРИЩЕ, Лагерь (Lat. Samowydzia).

ТАБОРЩИНА (XVII). *

ТАСМА, Тесьма (Lat. Wełyczki).

ТЕБЕНКА, (*тюрк.* tébéngü). Троки, ремни (приборы к седлу) (Lat. Wełyczki). *

ТЕЛЕМБАСЫ, *мн.* Литавры (*tamže*).

ТЕМРУКЪ, [Кандалы, оковы] (*tamže*).

ТЛУМАЧЕНЬЕ, (*нл.* tłumaczenie). Объяснение, толкование (1659). *

ТЛУМАЧИТИ, (*нл.* tłumaczyć). Объяснять, толковать (*tamže*). *

ТЛУМАЧЪ, (*нл. tłumacz*). Истолкователь, толкователь (XVII; XVII). *

ТОВАРИЗСТВО, См. ТОВАРИСТВО (1646). *

ТОВАРИНА, Скотина (1701).

ТОВАРИСТВО, 1. Товарищество, компания; общество; *соб.* товарищи (1699; XVII; Chronograf). 2. Общение, сношения, знакомство, связь (XVII; Chronograf). *

ТОВАРИШИТИСЯ, 1. Иметь общение, водиться (1659). Быть сообщником, соучастником (1612-1699). *

ТОВАРИШКА, Подруга (1653; 1699; Lat. *Wełyczki*). *

ТОВАРИШСКИЙ, По-товарищески, запросто (1597-1599). *

ТОВАРИШЪ, Товарищ (1564; 1653; XVII). *

ТОВАРЪ, Скот (1561; Lat. *Wełyczki*). *

ТОВАРЯЧИЙ, Скотский, относящийся к рогатому скоту, от скота (XVIII).

ТОВМАЧЪ, Толмач, переводчик (1636-1650). *

ТОЛМАЧЪ, См. ТОВМАЧЪ (Chronograf). *

ТОРБА, Мешок (*tamże*). *

ТУРМА, Тюрма (1653). *

ТЮТЮННИКЪ, Табачник (1717-1734).

ТЮТЮННЫЙ, Табачный (*tamże*).

УМОГОРИЧИТИ, Угостить „могоричем” (1646). *

ФИНДЖАЛЪ, (*зр. fiale*). Чаша (1717-1734; 1727-1753).

ХАРЧЕВЫЙ, ХАРЧОВЫЙ, Продовольственный (Lat. *Wełyczki*).

ЧАВУНЪ, Чугунный котел (1692). *

ЧАГАРНИКЪ, [Кустарник, лесная поросль] (1764).

ЧАЛЫЙ, [Серо-коричневый, чалый (о масти лошади)] (1574). *

ЧАМБУЛЬ, (*тат. чапул*). Отряд (татар) (Lat. *Wełyczki*).

ЧАРКА, Рюмка (1565). *

ЧЕБАНЪ, (*тюрк. чобан*). Пастух (Akta).

ЧЕКАНЪ, Род старинного оружия в виде палки с молотком на конце (Lat. *Czernihowski*). *

ЧЕКМЕНЬ, (*сев. тюрк. çekmeñ*). Кунтуш татарского покроя (1717-1734).

ЧЕРГА, Очередь (1653; 1624; 1523; 1565; 1562). *

ЧОБОТАРЪ, Сапожник (1570). *

ЧОБОТЪ, (*сев. тюрк. çabat*). Сапог (1564; Chronograf). *

ЧОБОТИЩЕ, Ув. от ЧОБОТЪ (XVI). *

ЧУГА, ЧУГАЙ, (*тур. çoha*). Шуба (Lat. *Wełyczki*; Lat. *Samowydcia*). *

ШАБЕЛНИКЪ, Сабельный мастер (Klemens Zinowjew; 1717-1734; 1727-1753).

ШАБЛЯ, (пл. szabla). Сабля (Lat. Węłyczki). *

ШИШАКЪ, (венг. sisak). Шишак (1653). *

ШЫШАКЪ, См. ШИШАКЪ (1659). *

ЯМЩИНА, [Подать?] (1590). *

ЯРОВАТЫЙ, Овражистый (Lat. Węłyczki).

ЯСИРЪ, Добыча из пленников (XVII; Lat. Samowydcia). *

ЯСЫРЪ, См. ЯСИРЪ (1653). *

Z ogólnej liczby 198 turczyzmów (łącznie z derywatami) wynotowanych ze słownika J. Tymczenki 111 zostało utrwalonych w zabytkach XV-XVII w. (oznaczono je gwiazdką). Pozostałe 87 występuje w tekstach osiemnastowiecznych. Są to następujące wyrazy:

АМАНАТЪ, АРКАНЪ, АРЧАКЪ, АСАУЛСТВО, БАЙБАРАКЪ, БАРДАКЪ, БАРМИНЪ, БАТМАНЪ, БАШЛОВКА, БЕЙБЕРЕКЪ, БЕЙБЕРЕКОВЫЙ, БЕЛЕХЪ, БОЛВАННИЦА, БУЛАНОСТРОКАТЫЙ, БУЛАТНЫЙ, БУНЧУКОВЫЙ, БУНЧУКЪ, БУНЧУЧЕСТВО, БѢСУРМАНСКІЙ, ГАБЯНЪ, ГАРБА, ГЕМИЯ, ДЕЙНЕКИ, ДУВАНЪ, ИМБРИКЪ, ИНБАРЪ, КАВЯРЪ, КАГВА, КАНЧУКЪ, КАПТУРОКЪ, КАЧАНЪ, КЕЦА, КИНДЯКЪ, КИТАЙ, КОБЕРНИКЪ, КОБЕРЧИКЪ, КОЗУЛБАСКІЙ, КОМИШИНА, КРОГУЛЕЦЪ, КУЛБАКА, КУЛБАЧНИКЪ, КУЛБАЧНЫЙ, КУМАНЕЦЪ, КУМАНЪ, ЛОШАКЪ, ЛУДАНОВІЙ, ЛУДАНЪ, МАЙДАНЪ, МЕЧЕТЪ, МЕШТИ, МУСАТЪ, МУСУЛБЕСОВЫЙ, МУХОЯРЪ, ОТАБОРИТИСЯ, ПАПУЖІЙ, ПОКАБАНЩИНА, ПОКАЗАНЩИНА, ПОКОЗАЧИТИСЯ/ПОКОЗАЧѢТИ, ПОТАЛА, ПОТЕБЕНЬКИ, РОЗДУВАНІТИ, САГА, САГАЙДАЧНИКЪ, САГАЙДАЧЧЕ, САЙДАКЕРЪ, СЕРДЮКЪ, СЕРДЮЦКІЙ, СЕРПАНОКЪ, СУГАНЪ, СУРМИТИ, СѢБѢРКА, ТАБОРИЩЕ, ТАСМА, ТЕЛЕМБАСЫ, ТЕМРУКЪ, ТОВАРИНА, ТОВАРЯЧІЙ, ТЮТЮННИКЪ, ТЮТЮННЫЙ, ФИНДЖАЛЪ, ХАРЧЕВЫЙ/ХАРЧОВЫЙ, ЧАГАРНИКЪ, ЧАМБУЛЬ, ЧЕБАНЪ, ЧЕКМЕНЬ, ШАБЕЛНИКЪ, ЯРОВАТЫЙ.

Z uwagi na stosunkowo skromną liczbę źródeł osiemnastowiecznych wykorzystanych przez J. Tymczenkę trudno przyjąć, że powyższa lista turczyzmów ukraińskich jest wyczerpująca. Z pewnością powiększy się ona w sposób znaczący, kiedy zostaną spenetrowane pod tym względem wszystkie znane nam zabytki ukraińskie XVIII w. Należy sobie życzyć, aby takie zadanie jak najszybciej zostało z powodzeniem zrealizowane, podobnie jak, sygnalizowany już na wstępie niniejszego artykułu, kompletny słownik tureckich zapożyczeń w języku ukraińskim.

Bibliografia

- Bołdyriew – Б о л д ы р е в Р. В., Некоторые вопросы историко-этимологического изучения тюркских лексических элементов украинского языка, [w:] *Тюркизмы в восточно-славянских языках*, Москва 1974, s. 44-61.
- Dobrodomow – Д о б р о д о м о в И. Г., Про булгарські елементи української мови, [w:] *А. Ю. Кримський – україніст і орієнталіст*, Київ 1974, s. 165-166.
- ESUM – *Етимологічний словник української мови*, т. I-IV, Київ 1982-2003.
- Hrynczyszyn – Г р и н ч и ш и н Д. Н., Лексичні запозичення з тюркських мов, [w:] *Українська історична та діалектна лексика*, вип. 2, Київ 1995, s. 89-104.
- Janów – J a n ó w J., Pochodzenie słowa *syngiĉ-agaĉ* w poezji T. Szewczenki (О впливах орієнтальних на języк український), *Studia z filologii polskiej i słowiańskiej* 3 (1958), s. 203-209.
- Makaruszka – М а к а р у ш к а О., Словар українських виразів, перенятих з мов тюркських, *Записки Наукового Товариства ім. Шевченка*, 5 (1895), s. 1-14.
- Repjewa – Р е п ь е в а Э. Н., О некоторых тюркизмах в русском и украинском языках XV-XVI веков (По материалам памятников деловой письменности), *Советская тюркология* 5 (1976), s. 36-42.
- Rohal – Р о г а л ь М. С., Тюркські лексичні запозичення в українських літописах кінця XVII – початку XVIII ст., [w:] *З історії української та інших слов'янських мов*, Київ 1965, s. 171-192.
- Stachowski – S t a c h o w s k i S., Turcyzmy w języku ukraińskiej prozy pamiętnikarskiej pierwszej połowy XVIII wieku, [w:] *Słowianie Wschodni. Między językiem a kulturą*, pod red. A. Bolek, A. Fałowskiego, B. Zinkiewicz-Tomanek, Kraków 1997, s. 151-157.
- Szyrowa – Ш и п о в а Е. Н., *Словарь тюркизмов в русском языке*, Алма-Ата 1976.
- Тумченко – Т и м ч е н к о Є., *Матеріали до словника писемної та книжної української мови XV-XVIII ст.*, кн. 1-2, Київ – Нью-Йорк 2002-2003.